

ANDREI KALINITCHEV

Etnisten ryhmien välinen vuorovaikutus Pohjois-Inkerissä 1800-luvun loppupuolella

Inkeri oli monikulttuurinen ja -etninen alue. Etnisten kansallisuuksia ja kulttuureja tavattiin Pietarissa, jonne muutti siirtolaisia ympäri Venäjää ja myös ulkomailta. Kun Venäjän keisarikunnan sisällä siirtolaiset saivat laillisesti ja vapaasti matkustaa, heitä asetui asumaan myös maaseudulle. Pietarin kuvernementin maaseutuväestö oli monikansallista, ja Inkerin kylissä ja pikkukaupungeissa eri uskontojen ja kulttuurien edustajat asuivat vierekkäin naapureina.

■ Inkerin, myöhemmin Pietarin kuvernementin,¹ asutus oli monikansallista. Etnisessä koostumuksessa tapahtui muutosta, kun kansoja muutti pois alueelta ja toiset tulivat heidän tilalleen. 1800-luvun loppupuolella maaseutuväestö koostui useista etni-

sistä ryhmistä, muiden muassa venäläisistä, inkerinsuomalaisista, suomensuomalaisista, saksalaisista, inkerikoista, karjalaisista ja virolaisista. Näiden ryhmien jäsenet kuuluivat venäläisen yhteiskunnan eri säätyihin. Pohdittaessa Inkerin monikansallisen ja monikulttuurisen väestön suhteita, erityisen kiinnostavaa on, miten Inkerin etniset ryhmät tulivat toimeen ja loivat vuorovaikutussuhteita keskenään.

Etnisten ryhmien välisen vuorovaikutuksen tutkimus edellyttää monien näkökulmien huomioon ottamista. Inkeri oli pinta-alaltaan varsin laaja, ja etnisten ryhmien asutus oli epätasaista. Joitakin kansallisuuksia oli joissakin pitäjissä runsaasti, mutta muualta ne saattoivat puuttua kokonaan. Pohdittaessa etnisten ryhmien välistä vuorovaikutusta monikulttuurisessa yhteiskunnassa yksi kiinnostavista lähestymistavoista on mikrohistoriallinen tutkimus.² Tällaisessa työssä tutkimuskohteeksi voidaan valita erillinen kylä tai pitäjä (*volost*), joka oli usean väestöryhmän asuinpaikka.³ Sen väestöryhmien välisiä vuorosuhteita voidaan tarkastella sosiaalisesta, hallinnollisesta, taloudellisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta.⁴

toteutettuja tulkintoja, jotka epäonnistuivat syy-seuraus-suhteen selvittämisessä. Olennaista mikrotason projektien toteuttamisessa on erityyppisen dokumentaation intensiivinen tutkiminen. Kts. Giovanni Levi (1991) "On microhistory", teoksessa Peter Burke (ed.) *New Perspectives on Historical Writing*, Cambridge, 95, 107.

3. Tarkasteltavan kohteen pieni koko antaa mahdollisuuden pohdiskella paikallisten erikoisolosuhteiden laajaa kirjoa. Tässä mielessä yksilöiden erillisestä yhteisöstä tulee ihanteellinen tutkimuskohde. Tällä hetkellä historiatiede on kehittänyt varsin laavan valikoiman monitieteisiä metodeja, joiden avulla voidaan ratkaista monitasoisia yhdyskunnallisia tutkimusongelmia ja kerätä yhdyskuntien toimintaa kuvaavaa tietoa. Tällainen historiantutkimus avaa tien uusien kenttien haalle teorioiden ja mallien testaamiseksi, ja ihmisyyteistä on yksi näistä kentistä. Kuten banaanikärpäsestä tuli paradigmojen määrittelymalli varhaisessa genetiikassa ja laboratoriorotasta käyttäytymispsykologiassa, myös ihmisyyteistä siirtyivät tiedemiesten huomion keskipisteeseen. Kts. David Levinson, Karen Christensen (2003) *Encyclopedia of Community: From the Village to the Virtual World I*, Sage Publication (CA), XXXIX.

4. Jotta inkerinsuomalaisten merkitys silloisessa Venäjän yhteiskunnassa selviäisi, on tehtävä oletamus, että tavallisen kansan yksilöillä oli vankka vaikutus yhteis-

1. Tarkemmin Inkerin ja Pietarin kuvernementin rajoista kts. Leo Yllö (1969) "Inkerin maa ja luonto", teoksessa Sulo Haltosen (toim.) *Inkerin suomalaisten historia*, Jyväskylä, 9.

2. Georg G. Iggers mainitsee, että mikrohistorian synty ei perustu siihen, että sosiaalitieteiden perinteinen metodologia kävi mahdottomaksi tai epätoivotuksi tutkimustyössä, vaan siihen, että siinä tehdyille yleistyksille ja johtopäätöksille ei aina löydy pohjaa arkitodellisuudesta. Jäljempänä Iggers kirjoittaa, että suuressa mittakaavassa suoritettuja ja kvantitatiivisia lähteitä käyttävät tutkimukset usein vääristävät ruohonjuuritason realiteetin. Kts. Georg G. Iggers (1997) *Historiography in the Twentieth Century: from Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*, Hanover, 108, 232. Giovanni Levi perustellusti väittää, että tutkimusmittakaavan pienentäminen on koe, joka perustuu oletukseen, että ympäristö ja siihen ulottuvat suhteet voivat olla harhaanjohtavia ja johtaa ristiriitoihin, jotka saadaan ilmi vain historiantutkimuksen mittakaavaa supistamalla. Sitten hän varauksella toteaa, että tämän tapainen muutos voi tapahtua myös mittakaavan laajetessa. Kuitenkin historioitsijoita johdatti mikrotasolle suuri määrä perinteisiä kontekstuaalisia makrotasolla

On valittava kokonaisuus, johon on mahdollista soveltaa monitieteisen lähestymistavan menetelmiä etnisten suhteiden ja sosiaalisten yhteyksien selvittämiseksi Inkerin maaseutuväestön keskuudessa.⁵ Tsaarin aikaisen Venäjän taloudellisina ja hallinnollisina kokonaisuuksina olivat aatelitilat, joiden väestöä ennen läänityslaitoksen lakkauttamista yhdistivät yhteinen hallinto, taloudenhoito ja oikeudenkäyttö. Saman aatelitilan kylistä tuli hallintojoassa pitäjiä, jotka säilyivät myös vuoden 1861 uudistuksen jälkeen.

Tässä artikkelissa käsitellään Kaidanov–Olhinien tiluksiin kuuluneiden etnisten väestöryhmien välistä ja sisäistä vuorovaikutusta 1800-luvun loppupuolella. Tilukset sijaitsivat Kylänjatkon ja Valkeasaaren pitäjissä Pietarin kuvernementin Pietarin kihlakunnassa. Artikkelissa kiinnitetään huomiota väestöryhmien sijoittumiseen, taloudelliseen yhteistyöhön, kulttuurisiin ja väestöllisiin ominaisuuksiin, hallinnollisiin oloihin ja vuorovaikutuksen taustalla toimineisiin osatekijöihin. Inkerin etnisten ryhmien kansallisten aatteiden vaiheita tullaan seuraamaan yhteiskunnallisten vuorovaikutussuhteiden näkökulmasta. Artikkelissa seurataan kyseessä olevien pitäjien kahden suomalaisen subetnisen ryhmän – äyrämöisten ja savakkojen – vuorovaikutuksen vaiheita, koska kysymys inkerinsuomalaisten väestöryhmien sisäisistä vuorovaikutuksista on osa etnisten ryhmien tuonaikaisesta vuorovaikutuksesta.

Pietarin kihlakunnan suurin Pohjois-Inkerissä sijaitseva aatelitila kuului Kaidanov–Olhinien suvulle. Kartanon tiluksilla 1800-luvun puolivälissä asui 3 727 henkeä.⁶ Inkerinsuomalaiset olivat väkiluvultaan suurin väestöryhmä, venäläiset ja inkerikot⁷ olivat vähemmistöasemassa.⁸ Väestö jakaantui kahteen säätyyn, aateliisiin maanomistajiin ja talonpoikiin. Jokaisella väestöryhmällä oli sille ominaisia kulttuuriperinteitä.

Etnisten ryhmien identifikaatio

Yksittäisen etnisen ryhmän identifikaatio onnistuu sen ominaispiirteiden tunnistamisen avulla. Tässä voidaan soveltaa Anthony D. Smithin määrittelyä, jonka mukaan etni-

nen ryhmä pystytään identifioimaan neljän piirteen perusteella. Nämä piirteet ovat yhteisöllisyyden ainoalaatuisen alkuperän oivaltaminen, historian tuntemus ja luottamus kansan erikoiseen kohtaloon, yhteiseen kulttuuriseen ainoalaatuisuuteen liittyvä yksi tai useampi piirre ja yhteisen solidarisuuden tunne.⁹ Etnistä ryhmää sitovat sisäiset suhteet, jotka estävät sitä hajoamasta. Mikäli sisäiset suhteet eivät pysty enää pitämään yhteisöllisyyttä koossa, etninen ryhmä hajoaa. Se voi hajota kokonaan tai siitä irtoaa osa, joka rupeaa identifioimaan itsensä toisen etnisyyden osaksi.

Steve Fentonin mukaan yksittäisessä väestöryhmässä yhteenkuuluvuuden hen-

kunnallisten järjestelmien ja suhteiden muodostumiseen päivittäisten rutiinien välityksellä. Näin tavallisen kansan pienetkin ryhmät saavat paikkansa historiallisessa kehityksessä. Etenkin keskeiset sosiaaliset ja kansalliset ryhmät olivat perinteisen tutkimuksen keskiössä vieden huomion muilta vähemmistöryhmiltä. Tämän tilanteen korjaamiseksi on supistettava tarkasteltavan ilmiön tai kohteen puitteet pienemmiksi ja jaettava se pienempiin osiin. Jaon seurauksena yhteiskuntaluokat jakautuvat ryhmiin ja ryhmät pienempiin ryhmiin, esimerkiksi, kyläyhteisöihin. Pienestä koostaan huolimatta kyläyhteisöt ja kotitaloudet kuvastavat menneiden tapahtumien ja ilmiöiden monisyisiä suhteita ja osatekijöitä erinomaisesti (Theodore Zeldin (1976) "Social History and Total History", *Journal of Social History, 10th Anniversary Issue: Social History Today ... and Tomorrow?* 10.

5. Mikrotutkimus huomioi ainutlaatuiset paikalliset olosuhteet, joiden vaikutuksesta määräävät osatekijät muodostuvat. Se antaa mahdollisuuden konkretisoida subjektit lukuisten moniulotteisten ja temporaalisten olosuhteiden kosketuskohdassa, jossa tutut osatekijät ja tapahtumasarjat muokataan. Se tuo uuteen valoon marxilaisen teorian siitä, että yksilöt luovat historian, – he todella luovat sen, mutta vain sellaisen, joka on heille mahdollinen. (Dale Tomich (2008) "The Order of Historical Time: The Longue Durée and Micro-History" *The Longue Durée and World-Systems Analysis / Colloquium to Commemorate the 50th Anniversary of Fernand Braudel, "Histoire et sciences sociales: La longue durée," Annales E.S.C., XIII, 4, 1958, 11).*

6. РГИА. Ф 577. Оп. 35. Л. 43.

7. Inkerikot olivat ortodoksisuuskoinen Inkerin kanta-väestö, itämerensuomalainen kansa. Kts. Pirjo Uino (1992) "Inkerinmaan esihistoria", teoksessa Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo *Inkeri: historia, kansa, kulttuuri*, Helsinki, 20-33.

8. Ks. tarkemmin vähemmistöryhmien määrittelystä: Auvo Kostiainen (1994) "Vähemmistön käsite ja muodostuminen", teoksessa Auvo Kostiainen (toim.) *Historian vähemmistöt*, Turku, 9-47.

9. Anthony D. Smith (1981) *The ethnic revival in the modern world*, Cambridge University Press, 66.

keä ylläpitävät sellaiset asiat kuin omaleimainen historia ja yksi tai useampi yhteinen kulttuuripiirre – uskonto, kieli tai elämäntavat.¹⁰ Ilman näitä kulttuuripiirteitä on mahdotonta identifoida erillistä kulttuuriyhteisöä yhteen sitovia etnisiä kategorioita ja kulttuurisia suhteita. Esimerkiksi Fentonin mielestä kreikkalaisia ja juutalaisia yhteen sitonut tärkein osatekijä oli uskonto, kun tšekkiläisen ja saksalaisen kansan historiassa äidinkieli nousi tärkeään asemaan.¹¹

Inkeri kuului eri aikoina Novgorodin tasavaltaan, Ruotsin kuningaskuntaan ja Venäjän keisarikuntaan. Suomalaiset siirtolaiset joutuivat eroon emämaastaan ja muodostivat erillisen etnisen ryhmän uudessa asutuspaikassa. Yhteisönsä sisällä he pysyivät auttamaan muita suomalaisia tulokkaita, jakamaan ajankohtaista tietoa ja luomaan sosiaalisia verkostoja. Näin suhteellisen pieni etninen ryhmä onnistui mukautumaan paremmin uusiin hallinto- ja talousoloihin vieraassa kulttuuriympäristössä. Suomalaiset tulokkaat asettuivat mieluiten oman kansansa lähelle. Tämä taipumus oli havaittavissa Pietariin ja Pohjois-Inkeriin asettuneiden suomalaisten siirtolaisten keskuudessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa.

Suomalaisten muuttoliike Pietariin oli erityisen voimakas. Suomalaisten etniset suhteet olivat perinteisesti vahvat, ja tästä syystä heidän oli helpompaa muuttaa pääkaupunkiin kuvernementin maaseudulta tai Suomen ruhtinaskunnasta. Uudet tulokkaat turvautuivat paikallisten suomalaisten apuun. Kuitenkaan ryhmän sisäistä sosiaalista pääomaakaan käyttämällä ei voinut välttää kaikkia vaikeuksia asettaessa uuteen asuinpaikkaan. Työn perässä muuttaneet sesonkityöntekijät tai pienyrittäjät joutuivat lähettämään osan tuloistaan kotiin perheensä ylläpitämiseksi. Tästä johtuen heidän taloudellinen asemansa oli huera eikä heillä ollut riittäviä varoja liiketoiminnan kehittämiseen tai pitkäaikaisen asuinajan järjestämiseen. Perheineen muuttavat liittyivät etniseen ryhmään helpoimmin.

1800-luvun loppupuolella Inkeriin matkustaneet suomalaiset kansantieteilijät havaitsivat, että paikallinen suomalainen väestö ei ollut homogeenistä. He havaitsivat

kaksi suomalaista väestöryhmää: äyrämöiset¹² ja savakot¹³. Peter Köppenin laatiman kartan perusteella Inkeri voidaan jakaa eri ryhmien asuinalueisiin. Äyrämöiset asuivat Kaidanov–Olhinien tiluksilla seuraavissa kylissä: Jutikkala, Muratta, Mustila, Kylänjatko, Lavosenmäki, Sutela, Maanselkä, Levoska, Riivalinmäki. Savakoiden kylät olivat Suuri Kaljala, Pieni Kaljala, Suuri Kivi, Pieni Kivi, Mainila, Akkanen, Alakylä, Konnonselkä, Suontaka, Valkeasaari, Mottori, Merituittu, Alosaari, Vaskisavotta, Nakara, Aleksandrovka, Retukylä.¹⁴

Kun yhdistetään suomalaisten asutuskartta ja pitäjäkartta, huomataan, että savakkojen kylät kuuluivat Valkeasaaren pitäjään ja äyrämöisten kylät Kylänjatkon pitäjään.¹⁵ Tästä voidaan päätellä, että Valkeasaaren pitäjän suomalaisasutus koostui enemmäseen savakoista (lukuun ottamatta 21 äyrämöistä Alakylästä ja Kaljalasta) ja Kylänjatkon pitäjässä asui miltei poikkeuksetta äyrämöisiä. Tilusten heimot kuuluivat eri evankelis-luterilaisiin seurakuntiin: Kylänjatkon äyrämöiset kävivät Lempaalan kirkossa, kun Valkeasaaren savakot lähtivät jumalanpalvelukseen Valkeasaaren kirkkoon (paitsi Nakaran asukkaat, joiden matka Lempaalaan oli huomattavasti lyhyempi kuin Valkeasaaren).

10. Steve Fenton (2010) *Ethnicity*, Second edition Cambridge, 90–170.

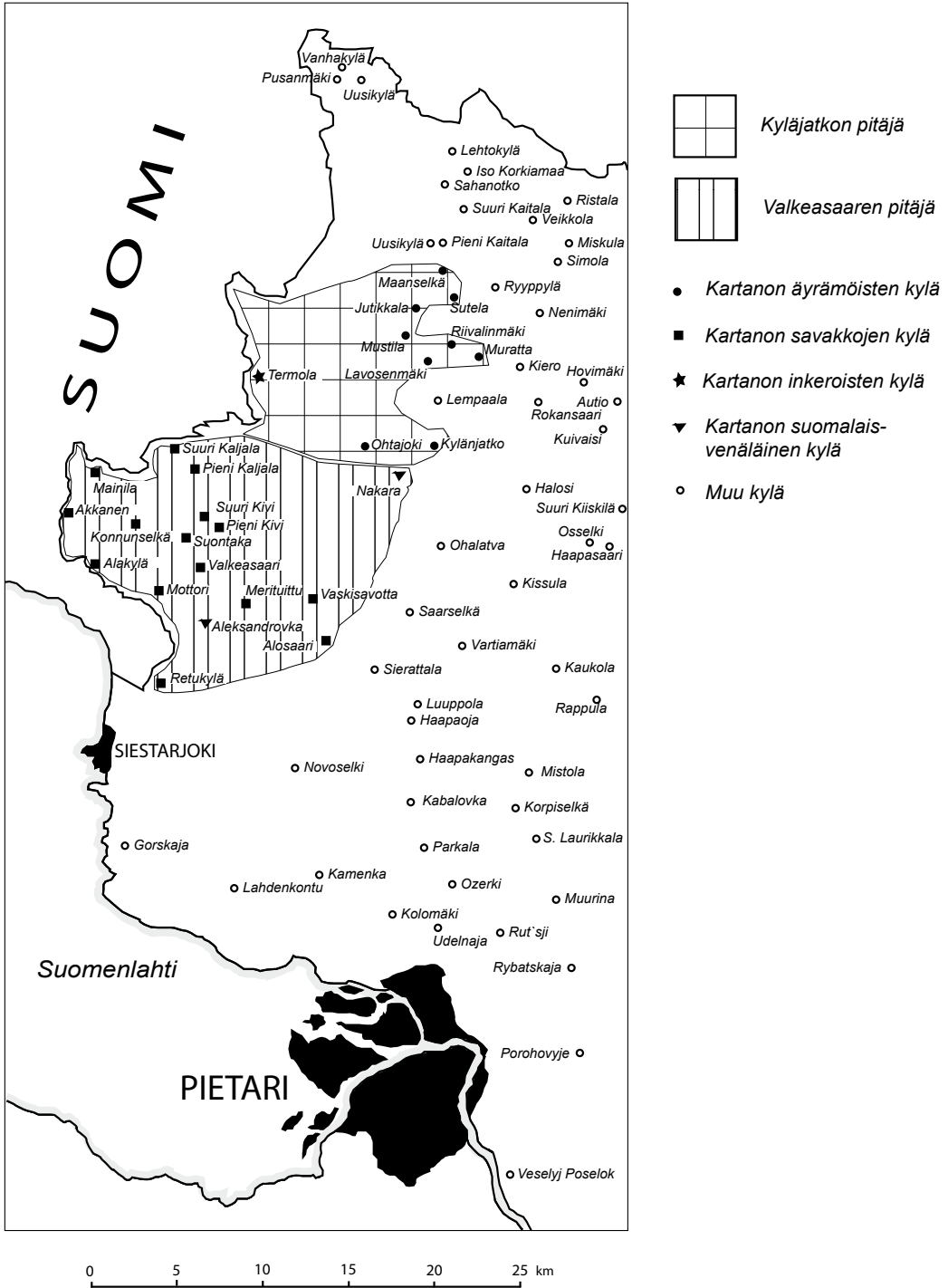
11. Fenton (2010) 90–170.

12. Äyrämöiset olivat suomalainen väestöryhmä, joka muutti Inkeriin Ruotsin vallan aikana 1600-luvulla Karjalakannaksen länsiosista, Äyräpään kihlakunnasta. Kts. Pirkko Sihvo (1992) "Savakoita, äyrämöisiä, inkerikoita", teoksessa Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo *Inkeri: historia, kansa, kulttuuri*, Helsinki, 179–181.

13. Savakot olivat suomalainen väestöryhmä, joka muutti Inkeriin Ruotsin vallan aikana 1600-luvulla Savosta, Jääskän ja Lappeen kihlakunnista sekä Karjalakannaksen länsiosista. Pirkko Sihvo (1992) 179–181.

14. Väestöryhmien asutusalueiden määrittelyssä tekijä on käyttänyt seuraavia lähteitä: П.И. Кеппен (1849) *Этнографическая карта Санкт-Петербургской губернии, Санкт-Петербург*; Peter v. Köppen (1867) *Erklärender Text zu der ethnographischen Karte des St. Petersburger Gouvernements*, Sankt-Peterburg, 50–52.

15. Vuoden 1861 uudistuksen jälkeen Kylänjatkon pitäjän rajat muutettiin naapurikylien liittämissä vuoksi. Artikkelissa käsitellään Kylänjatkon pitäjän alkuperäisiä kyliä, jotka kuuluivat Kaidanov–Olhinien kartanon tiluksiin. Vuosisadan vaihtuessa Kylänjatkon pitäjä siirrettiin isompaan kyläkokonaisuuteen.

Kaidanov-Olbinien tilusten etnisten ryhmien asutuskartta 1800-luvun loppupuolella. Laatinut A. Kalinitchev. Lähteet: П.И. Кеппен (1849) Этнографическая карта Санкт-Петербургской губернии, Санкт-Петербург; Peter v. Köppen (1867) Erklärender Text zu der ethnographischen Karte des St. Petersburgs Gouvernements, Sankt-Peterburg, 50–52.

Inkerin maaseudun pitäjäjako toteutettiin Uudenkaupungin rauhan jälkeen. Todennäköisesti Venäjän viranomaiset ottivat huomioon kahteen osaan jakautuneen ja kulttuurisesti eriytyneen suomalaisen väestön subetniset yhteisöt hallintorajoja vetäessään. Näin ollen äyrämöisten ja savakkojen yhteisöt tulivat erotetuksi toisistaan, ja ne olivat eri talonpoikaishallintoelimiä alaisuudessa. Äyrämöiset menivät Kylänjatkon pitäjän kyläkuntakokouksiin ja hallintoelimiin, kun taas savakot hoitivat asiansa Valkeasaaren pitäjässä.

Etninen ryhmä alkaa muodostua silloin, kun yksilö pitää itseään tietyn kulttuuriyhteisön osana tavallisesti vanhempiensa antaman esimerkin mukaisesti. Toisin sanoen etnisyyden osalta yksilöiden ryhmäidentifiointiin vaikuttavat sellaiset asiat kuten alkuperä, kieli, elämäntavat ja uskonto. Savakot pitivät itseään ensiksi suomalaisen etnisen ryhmän jäsenenä ja toiseksi savakkolaisen subetnisen alaryhmän jäsenenä, joille oli ominaista tietyt kulttuuripiirteet (mm. murre, kansallispuku, elämäntavat).

Äyrämöisten itseidentifiointi tapahtui vastaavalla tavalla. Vaikka savakot ja äyrämöiset pitivät itseään suomalaisen kulttuuriyhteisyyteen kuuluvina, he erottuivat toisistaan 1800-luvun loppupuolella. Sekä äyrämöisten että savakkojen mielestä heidän kulttuurinsa olivat erilaisia.¹⁶ Näiden kulttuuristen eroavaisuuksien¹⁷ vuoksi inkerin-suomalaisten etninen ryhmä pysyi epäyhtenäisenä. Savakkojen ja äyrämöisten kansanpuvut olivat erilaisia, varsinkin naisten puvussa oli enemmän eroja kuin miesten.¹⁸ Tärkeäksi nousi murrekysymys, sillä 1800-luvun loppupuolella äyrämöiset ja savakot edelleen puhuivat eri murteita.¹⁹ On olemassa aikalaiskirjallisuuteen perustuvia viittauksia, joiden mukaan näiden subetnistien alaryhmien edustajat eivät menneet naimisiin keskenään.²⁰

Edellinen tukee Anthony D. Smithin itsenäisen etnisen ryhmän identifiointimenetelmää, jota soveltamalla voi todeta seuraavat savakoita tai äyrämöisiä yhteen sitoneet piirteet. He olivat tietoisia kansanryhmänsä yhteisestä historiasta, koska he tai heidän isänsä olivat tulleet Inkeriin Suomen paik-

kakunnilta, joissa heidän subetniset ryhmänsä muodostuivat.²¹ He tiedostivat yhteisönsä henkisen ja aineellisen kulttuurin ainualaatuisuuden. He puhuivat omaa kielimurrettaan, ja he tunsivat solidaarisuuden tunnetta muita yhteisönsä jäseniä kohtaan.²²

Inkerinsuomalaiset olivat ylpeitä omasta suomalaisesta kulttuuristaan.²³ He olivat sitä mieltä, että heidän kulttuurinsa erottui muiden väestöryhmien – venäläisten, inkerikkojen, ruotsalaisten, virolaisten – kulttuureista. Oman kulttuurin ja etnisten juurien tietämys, suomen kieli ja evankelis-luterilainen usko olivat heidän yhteisönsä vahvoja sisäisiä siteitä.

On myös mainittava, että Pohjois-Inkerissä Viipurin läänin rajan tuntumassa sijainneet Kylänjatkon ja Valkeasaaren pitäjät olivat suomalaisen kulttuuriyhteisön ympäröimiä. Äyrämöis- ja savakkoasutus ulottui Viipurin läänistä Kaidanov–Olhinien kartanon yli viereiseen Pähkinälinnan kihlakuntaan.²⁴ Pohjois-Inkerin suomalainen väestö oli varsin runsaslukuinen. Pohjois-Inkerin eli Pietarin ja Pähkinälinnan kihlakuntien suomalaisia oli yhteensä 28 000 henkeä. Heidän osuutensa Pietarin kihlakunnan

16. A. Ahlqvist (1904) "Kertomus runonkeruumatkaista Viipurin läänissä v. 1854", teoksessa A.R. Niemi (julkaisut) *Runonkeräjäiemme matkakertomuksia 1830-luvulta 1880-luvulle*, Helsinki, 207–219.

17. Thomas H. Eriksenin mukaan etninen yhteisöllisyys on kulttuurisesti muista ryhmistä erottuvien yksilöiden sosiaalista vuorovaikutusta; se tapahtuu niiden yksilöiden välillä, jotka tajuavat erottuvansa kulttuurisesti muiden ryhmien jäsenistä. Ks. Thomas Hylland Eriksen (2002) *Ethnicity and nationalism*, London, 2002, 12.

18. Ahlqvist (1904) 207–210.

19. Ahlqvist (1904) 211, 212; Sulo Haltsonen (1969a) "Inkerin kansan entistä elämää", teoksessa Sulo Haltsonen (toim.) *Inkerin suomalaisten historia*, Jyväskylä, 260.

20. Haltsonen (1969a) 260.

21. Erkki Kuujo (1969) "Inkerin vaiheita keskiajalta 1700-luvun loppuun", teoksessa Sulo Haltsonen (toim.) *Inkerin suomalaisten historia*, Jyväskylä, 63–70.

22. A. Ahlqvist (1904) 199–230.

23. Sulo Haltsonen (1969b) "Inkerin suomalaisen kirkon vakiintumisen aikakausi (1800–1917)", teoksessa Sulo Haltsonen (toim.) *Inkerin suomalaisten historia*, Jyväskylä, 179.

24. Pirkko Sihvo (1998) "Muolan savakot ja äyrämöiset", teoksessa Ville Zilliacus (toim.) *Muolaan muotokuva. Totta ja tarinoita Keski-kannakselta*, Porvoo-Helsinki-Juva, 189.

väestöstä oli 21,2 % ja Pähkinälinnan kihlakunnan väestöstä 47,2 % (tiedot vuodelta 1864).²⁵

Viipurin lääni ja Inkeri muodostuivat yhtenäiseksi kielikentäksi, mikä helpotti asukkaiden liikkumista ja kanssakäymistä. 1800-luvun alusta lähtien havaittiin pysyväluonteinen muuttoliike Vanhasta Suomesta Pohjois-Inkeriin. Muuttajien kohteina olivat mm. Kylänjatkon ja Valkeasaaren pitäjät. Tämä seikka puhuu sen puolesta, että sisäetninen vuorovaikutus ulottui valtiorajan yli. Aikalaiset havaitsivat, että valtioraja Vanhan Suomen ja Inkerin välillä oli muodollinen. Se ei estänyt kontakteja eri alueiden suomalaisten välillä. Havaittiin myös, että suomalainen kulttuuri Inkerissä ja Vanhassa Suomessa oli samantapaista ainakin maanviljelytapojen, kansanpuvun ja murteen osalta.²⁶ Vanhan Suomen ja Inkerin suomalaiset menivät naimisiin keskenään.²⁷

Talonpoikien vapauttamisen jälkeen äyrämöisten ja savakkojen asutusalueiden rajat alkoivat hälventyä.²⁸ Subetniset alaryhmät alkoivat menettää kulttuurista eroavaisuuttaan ja yhdentyä yhdeksi kansaksi. Yhdentymisen tapahtui useiden tekijöiden vaikutuksesta, joista tärkeimpiä olivat väestön liikkuvuuden kasvu, koululaitoksen leviäminen maaseudulle ja yhteinen suomenkielinen opetus ilman murre-eroja.

Valkeasaaren ja Kylänjatkon pitäjien toiseksi suurin etninen ryhmä olivat venäläiset. Kaidanov–Olhinien tilusten venäläiset eivät olleet maanviljelijöitä. He olivat omistajien palvelijoita ja tehdasväkeä. Luultavasti he eivät olleet olleet maanviljelijöitä aikaisemminkaan. Maatieteellisesti he asuivat erillään inkerinsuomalaisista kylistä tehtaiden lähetyville perustetuissa kylissä Aleksandrovkassa ja Nakarassa.²⁹ Tehdastoiminnan laajetessa 1850-luvulla Olhinit värväsivät lisätyövoimaa myös suomalaisista kylistä.³⁰

Tilusten venäläiset eivät kuuluneet Inkerin alkuperäiseen väestöön vaan heidät siirrettiin sinne tuotantolaitosten työvoimatarpeen paikkaamiseksi. Alkuperäisiin paikallisiin asukkaisiin voidaan lukea inkerikot. Ortodoksiuskoiset inkerikot asuivat Termolan ja Nakaran kylissä,³¹ evankelis-luterilai-

set inkerikot Kylänjatossa³² (tiedot vuodelta 1867).³³ Sekä venäläisen että inkerinsuomalaisen etnisen ryhmän kulttuurivaikutus kohdistui inkerikkoihin.³⁴ Vahvat ryhmien väliset yhteydet muodostuivat vierekkäisen asumisen ja dominoivan ryhmän kanssa saman uskonnon harjoittamisen seurauksena. Nämä kaksi asiaa lisäsivät kylien enemmistö- ja vähemmistöväestön välistä kanssakäymistä ja nopeuttivat inkerikkojen assimilaatiota.³⁵ Isolle alueelle hajautetun pienen väestöryhmän, joka oli kärsinyt monivuotisista sotatoimista ja vainoista uskontonsa takia, oli vaikea vastustaa isompien väestöryhmien kulttuurivaikutusta.

Väestöryhmät ennen ja jälkeen läänityslaitoksen

Pohdittaessa etnisten ryhmien välistä vuorovaikutusta on otettava huomioon aiempi historia, oikeudellinen asema, valtasuhteet alueella, paikalliset olot, kulttuuriset eroavaisuudet ja yhtäläisyydet. Inkeroiset, venäläiset ja inkerinsuomalaiset talonpojat olivat

25. Списки населенных мест Российской империи, составленные и издаваемые Центральным статистическим комитетом Министерства внутренних дел. Санкт-Петербургская губерния (по сведениям 1862 г.) / Ред. Вильсон И. СПб., 1864. Вып. 37. С. XLIV.

26. Haltsonen (1969a) 259–260.

27. Jyrki Paaskoski (1997) *Vanhan Suomen lahjoitusmaat 1710–1826*. Helsinki, 249.

28. Haltsonen (1969a) 203.

29. Juuso Mustonen (1931) *Inkerin suomalaiset seurakunnat*, Helsinki, 29, 30.

30. А.А. Калиничев (1998) *Ингерманландские финны в имении Кайдановых–Ольхиных Санкт-Петербургской губернии (1860–е гг.)*, Лицензиатская работа, Университет г. Турку, Всеобщая история, 120–126.

31. *Историко-статистические сведения о С.-Петербургской епархии* (1884) VIII, Санкт-Петербург, 174–175.

32. Mustonen (1931) 28–29.

33. Inkerikot olivat olleet alunperin ortodokseja, joista osa käännytettiin luterilaisuuteen, kts. Mika Sivonen (2007) *”Me inkerikot, vatjalaiset ja karjalaiset”. Uskonnollinen integrointi ja ortodoksisen vähemmistön identiteetin rakentuminen Ruotsin Inkerissä 1680–1702*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1–237

34. Pekka Hakamies (1992) *Inkeri moniethnisenä alueena*, teoksessa Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo *Inkeri: historia, kansa, kulttuuri*, Helsinki, 203.

35. *Историко-статистические сведения о С.-Петербургской епархии* (1884) 174–175.

samojen valtiollisten lakien ja omistajien määräysten piirissä. Kaikki etniset ryhmät kuuluivat samoihin valtakuvioihin ja vuorovaikutussuhteisiin valtioninstituutioiden ja tilanomistajien kanssa. Talonpoikien säätyoikeudet ja -velvollisuudet olivat samanlaisia kansallisuudesta riippumatta.

Joillakin Inkerin seuduilla etnisten ryhmien intressit joutuivat ristiriitaan kilpailtaessa luonnollisista resursseista, esimerkiksi rajallisista vainioista. Kylänjatkon ja Valkeasaaren pitäjiin perustettavat venäläisten uudet kylät rakennettiin sivuun aikaisemmasta asutuksesta, tehtaiden viereen – järvien ja tekoaltaiden luo.³⁶ Uudisasukkaiden käyttöön annettiin niittyjä ja pieniä kasvi- ja maapalstoja, koska uudisasukkaat olivat tehdastyöläisiä.³⁷ Näin ollen he eivät olleet maanviljelijöitä eivätkä kilpailleet tilusten maatalousmaista.

Monikulttuurisella väestöllä oli samanlaiset elinolosuhteet. Päivätyö ja luontaisvero olivat pakollisia kaikille etnisille ryhmille ja niiden suuruus oli samanlainen. Samanveroinen tilanne madalsi etnisiä jännitteitä Kaidanov–Olhinien tiluksilla. Työväkeä tehtaisiin siirrettäessä 1850-luvulla muutot tapahtuivat samanlaisilla ehdoilla kansallisuudesta riippumatta, samaten maanlunastus ja sarkojen jako talonpojille 1870-luvulla.³⁸

Tehtaissa inkeroiset, inkerinsuomalaiset ja venäläiset kuuluivat työyhteisöihin. Rinnakkaisen asumisen ja työskentelyn perusteella heillä oli oikeus osallistua talonpoikaishallintoelimiin vaaleihin ja toimintaan. Valitsemiensa edustajien kautta etniset ryhmät ottivat osaa päätöksentekoon paikallisella tasolla kylä- ja pitäjäkokouksissa sekä suhteissa tilanomistajiin ja kihlakunnan viranomaisiin. Etnisten ryhmien oli pakko tehdä yhteistyötä yhteisten tehtävien suorittamiseksi ja intressien ajamiseksi, sillä heitä yhdisti koko kyläyhteisön nimissä tapahtunut maanlunastus, jota varten saatua Maapankin lainaa lyhennettiin yhteistakuulla.³⁹ Kaikkien talonpoikien oli osallistuttava lainanlyhennyksiin yhteisön hallussa olleista saroista. Sosiaalinen homogeenisuus ja yhteiset talonpojille ominaiset tavoitteet kehittivät yhteistyökykyä monietnisisissä yhteisöissä ja lujittivat keskinäistä solidaarisuutta.

Valkeasaaren ja Kylänjatkon tehdas- ja kyläyhteisöt olivat luonnoltaan talonpoikien monietnisiä korporaatioita, jotka ajoivat talonpoikien etuja tilanomistajiin ja kihlakunnan viranomaisiin nähden.

Talonpoikaisyhteisöissä talonisännillä oli tasa-arvoiset oikeudet ja velvollisuudet, sama äänivalta sekä oikeus käyttää yhteisölle kuuluneita resursseja.⁴⁰ Päätökset kokouksissa tehtiin äänenemmistöllä.⁴¹ Tässä asiassa inkerinsuomalaisilla oli ylivoima, koska heitä oli enemmän kuin venäläisiä ja inkerikkoja.

Ennen vuoden 1861 uudistusta tiluksilla nautti taloudellisesta ja poliittisesta etuoikeusasemasta tilanomistajien sosiaaliryhmä. Läänityslaitoksen lakkauttamisen jälkeen talonpoikien velvoitteet tilanomistajia kohtaan tilapäisesti säilyivät vuonna 1870 tapahtuneeseen maanlunastukseen asti. Maanlunastuksen jälkeen talonpoikien viljelemät sarat eivät enää olleet tilanomistajien vaan kyläyhteisöjen omistuksessa. Kyläyhteisöjen maahallintaoikeus pysyi rajoitettuna siihen asti, kunnes koko laina maksettiin valtion Maapankkiin takaisin.⁴² Näin ollen talonpoikien sosiaalisen riippuvuuden perussyty tilanomistajista oli poistettu. Talonpojat saivat taloudellisen ja oikeudellisen vapauden tilanomistajista. Vuosina 1861–70 tilapäisten velvoitteiden aikana tilanomistajat edelleen ylläpitivät järjestystä

36. Kts. artikkelin kartta.

37. Калининчев (1998) 226. Myös maareformista kartanossa kts. Н.Б. Селицкая (1997) Петербургское имение Е. Н. Кайдановой-Ольхиной во второй половине XIX века (опыт анализа экономической ситуации в крупных подстоличных имениях), teoksessa *Северо-запад в аграрной истории России*, Калининград, 3–9. Artikkelissaan N.B. Selitskaja vertailee talonpoikien palstojen kokoja ennen maareformia ja reformin jälkeen käyttäen pohjana vain osaa kartanon kylistä.

38. Калининчев (1998) 176–227.

39. А. Никольский (1902) *Земля, община и труд. Особенности крестьянского правопорядка, их происхождение и значение*, Санкт-Петербург, 45–47.

40. Российское законодательство 10–20 вв. (1989) *Документы крестьянской реформы* / Отв. ред. Чистяков О.И. Т. 7, Москва, 40.

41. Российское законодательство 10–20 вв. (1989) 47.

42. Российское законодательство 10–20 вв. (1989) 127, 128.

kartanon mailla, samaan aikaan lailla perustettiin talonpoikien itsehallintoelimet. Vuoden 1861 jälkeen talonpojat eivät tehneet enää päivätöitä tilanomistajille vaan maksoivat rahaveroa.

Valkeasaaren ja Kylänjatkon pitäjissä asuneiden etnisten ryhmien välinen yhteistyö sujui moitteettomasti murroksen aikana. Maaorjuuden lakkauttaminen toi vapauden ja taloudellisen itsenäisyyden. Etnisten ryhmien piti yhtenä yhteisönä vastaanottaa uudet oikeudet ja velvollisuudet, valita edustajat talonpoikien itsehallinnon elimiin, sopia maanlunastusmaksuista ja uudesta sarkajaosta. Sopimusasiakirjoissa esiintyneiden ja asiat hyväksyneiden talollisten sukunimet olivat sekä suomen- että venäjänkielisiä.⁴³ Se todistaa, että kartanon etniset ryhmät pystyivät tekemään yhteistyötä, esiintymään yhtenä juridisena henkilönä suhteissa tilanomistajiin ja valtioon, sopimaan uusista maankäyttöjärjestelyistä ja veromaksuista, pitämään yhteisiä kyläkuntakokouksia ja valitsemaan edustajansa pitäjän hallintoelimiin.⁴⁴

Taloudellinen yhteistoiminta

Inkeriläisissä kylissä siirryttiin feodaalisista kapitalistisiin suhteisiin. Jo läänityslaitoksen aikana Kaidanov–Olhinien kartanon tiluksilla kehittyi etninen talous, joka palveli Pietarin valtaviin markkinoiden ja Pohjois-Inkeriin matkaavien lomalaisten tarpeita. Aikalaisten useista kertomuksista tiedetään, että pietarilaiset osasivat arvostaa pääkaupungin toreilla myytävää ”suomalaista voita”. Tämä termi sai alkunsa pietarilaisten kuluttajien monivuotisesta kokemuksesta ja jäi pysyväksi. Kartanon osalta tämän asian voi todeta tilanomistajien ja talonpoikien välisistä sopimusasiakirjoista (*ustavnaja gramota*), joilla virallistettiin kyläyhteisöjen itsenäisyys tilanomistajista. Valkeasaaren ja Kylänjatkon pitäjien osalta sopimusasiakirjat laadittiin vuonna 1862. Niiden sisältö vahvistaa sitä käsitystä, että kartanon inkerinsuomalaiset olivat valmistaneet myyntiin maitotuotteita ainakin 1850-luvulta lähtien.⁴⁵ Pietarin kihlakunnan paikallisten viranomaisten (*semstvon*) vuosina 1882–85 tekemä taloustutkimus osoittaa, että 30 vuoden

kuluttua seudun inkerinsuomalaisten kotitaloudet edelleen valmistivat myyntiin tarkoitettuja maitotuotteita.⁴⁶

Pietari vaikutti voimakkaasti elinkeinojen kehitykseen Karjalan kannaksella.⁴⁷ Kartanon tiluksille oli muodostunut suomalainen etninen talous, maitotuotteiden valmistajien yhdyskunta. Inkeriläisten talouksien markkinakäyttäytyminen tavoitteli suurinta mahdollista voittoa Pohjois-Inkerin olosuhteissa. Inkeriläisten maitotuotteet piti viedä myytäväksi kaupunkilaisille. Eräiden seikkojen – esimerkiksi inkerinsuomalaisten eristäytyneisyyden, pitkien etäisyyksien Pietariin, heikon venäjän kielen taidon – takia tarvittiin luotettavien välittäjien apua.⁴⁸ Nämä inkerinsuomalaiset välittäjät hoitivat toimitukset ja myynnin. Välittäjistä on jäänyt mainintoja semstvon yllä mainittuun taloustutkimukseen. Heidän kauttaan myytiin suurin osa tuotteista, vain pieni joukko valmistajia lähti itse myyntireissuille Pietariin. Lähteistä saa kuvan isosta myyntivoitosta, joka jäi välittäjien kukkaroon.⁴⁹

43. РГИА. Ф. 577. Оп. 35. Д. 1264. Л. 103 об.–107; РГИА. Ф. 577. Оп. 35. Д. 1278. Л. 23 об–31; Калинин (1998) 282–294.

44. Калинин (1998) 187–188, 199, 212, 220.

45. Калинин (1998) 179–180.

46. Материалы по статистике крестьянского хозяйства в Санкт–Петербургской губернии (1887) Выпуск 5. Крестьянское хозяйство в С.–Петербургском уезде. Часть 2. Очерк крестьянского хозяйства, Санкт–Петербург, 227–228. On olemassa mainintoja inkeriläisten myytävistä maitotuotteista myös myöhemmissä tutkimuksissa, kts. esim. Väinö Salminen (1926) ”Inkerin suomalaiset”, teoksessa A. Kannisto, E.N. Setälä, U.T. Sirelius, Yrjö Wichmann *Suomen suku* I, 278.

47. Greta Karste-Liikkanen (1968) *Pietari-suuntaus kannakselaisessa elämän kentässä 1800-luvun loppupuolelta vuoteen 1918*, Suomen muinaismuistoyhdistys, Forssa, 1–322; Tapio Hämynen & Kimmo Katajala & Pekka Kauppinen (1997) *Itä-Suomi ja Pietari: kirjoituksia suurkaupungin vaikutuspiirissä*, Itä-Suomen yliopiston kirjasto, 1–261.

48. Välittäjien ryhmä muodostui useisiin vähemmistöyhteisöihin, koska yhteisöillä oli tarve luoda taloustehtä yhteiskunnan muihin ryhmiin. Vrt. Craig S. Galbraith & Carlos L. Rodrigez & Curt H. Stiles (2007) ”Ethnic economies, social capital and the economic theory of Clubs”, teoksessa *Handbook on research on ethnic minority entrepreneurship*, Northampton: Edward Elgar Publishing, 22.

49. Материалы по статистике крестьянского хозяйства в Санкт–Петербургской губернии (1887) 240–241.

Suomalaisten maitotuotevalmistajien ja välittäjien sisäetnisiin yhteyksiin perustuneet taloudelliset suhteet hyödyttivät molempia osapuolia. Järkevästi toimineiden ja omaa taloudellista hyötyä tavoitelleiden yksilöiden luomasta sosiaalisesta pääomasta tuli inkerinsuomalaisten etnisen ryhmän yhteisöllinen hyvä, kollektiivinen omaisuus, jonka etninen yhteisö onnistui luomaan omien sosiaalisten verkostojensa avulla. Yhteisöllisen hyvän luomiseksi tarvittiin kiinteätä etnistä yhteyttä, kaikkien hyväksymää sosiaalista normistoa ja korkeaa luottamustasoa. Sosiaalisen pääoman taloudellinen merkitys korostui, koska sosiaalisen pääoman avulla inkerinsuomalaiset pystyivät vähentämään sivukuluja, järjestämään yhteistoimintaa paremmin ja nopeuttamaan taloudellista vaihtoa.⁵⁰ Sekä valmistajien että välittäjien oli helpompaa rakentaa liikesuhteet etnisen ryhmän puitteissa yhteisellä äidinkielellä. Sosiaalisen pääoman kielteisiin vaikutuksiin voidaan lukea muun muassa sosiaalisen kuilun syventyminen inkerinsuomalaisten yhteisössä. Tuloerojen vuoksi välittäjien hyvinvointi kasvoi nopeammin kuin maitotuotteiden valmistajien.

Välittäjät olivat kaksikielisiä. He osasivat toimia molemmissa kulttuuriympäristöissä ja pärjäivät hyvin liikesuhteissa venäläisen väestön kanssa. Nämä monietniset kauppasuhteet olivat toisistaan riippuvaisia.⁵¹ Markkinatalouden kehityksessä välittäjät olivat välttämättömiä seudun taloudellisen kasvun kannalta, koska ilman välittäjiä seutua olisi uhannut valmiin tavaran menekkiongelma.

Yhteiset talonpoikaiskulttuurin ominaisuudet

Kartanon kaikissa etnisissä ryhmissä oli havaittavissa esiteollisen aikakauden talonpoikaissäädyn kulttuurille ominaisia piirteitä. Talonpoikien perinteinen kulttuuri perustui maataloustoimintojen kiertoon. Se oli yhtä lailla työn kulttuuria kuin aateliston kulttuuri oli huvitusten kulttuuria.⁵² Yhteinen talonpoikainen kulttuuri lähensi etnisiä ryhmiä, koska Valkeasaaren ja Kylänjatkon pitäjien monietnisellä talonpoikaisväestöllä oli yhteiset kulttuuriominaisuudet ja saman yhteiskuntaluokan arvot.

1800-luvun loppupuolen itäeurooppalaisen talonpoikaiskulttuuri oli enimmäkseen suullista. Kirjallinen kulttuuri teki vasta tuloaan talonpoikayhteisöihin teollisen kehityksen myötä 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Talonpojat olivat passiivisia sosiaalisesti ja poliittisesti,⁵³ ja he olivat tietoisia omasta eristyneisyydestään. Kuten Aleksander Gella totesi Itä-Euroopan valtioita koskevassa tutkimuksessaan, muiden säätyjen kielteisen ja ylimielisen suhtautumisen taustalla talonpoikiin olivat ”talonpoikien eristäytyneisyys, alemmuuden tunne ja kiinnostuksen puute yhteisön ulkopuolella tapahtuviin asioihin”.⁵⁴

Talonpoikaisyhteisössä oli hyvin kehittynyt arvoasteikko, jonka mukaan kyläkuntalaiset osasivat löytää paikkansa ja sijoittaa muut kyläkuntalaiset ryhmiin varakkuuden perusteella. Ulkopuolisen silmissä kaikki talonpojat olivat samanlaisia, mutta lähietäisyydeltä tarkastellen heidät voi jakaa kolmeen ryhmään.⁵⁵ Ensimmäinen ryhmä käytti ulkopuolista työvoimaa ja jopa kotipalvelijoita. Tämän ryhmän edustajat kuuluivat talonpoikaishallintoelimiin, nauttivat toisten kunnioitusta ja pystyivät vaikuttamaan kyläkokouksissa omaksi edukseen. Heitä voi

50. Sosiaalinen pääoma kertyi eri yhteisöihin sisäisen integraation ja verkostoitumisen avulla. Sosiaalista pääomaa koskevat säännöt toimivat erilaisissa yhteiskuntamuodoissa. Vrt. Galbraith & Rodrigez & Stiles (2007) 21.

51. Kauppaa tekevät osapuolet ovat hyötyneet etnisiä rajoja ylittävästä vuorovaikutuksesta kautta aikojen. Taloudellinen ja kulttuurinen vaihto nopeuttaa sosiaalista liikkuvuutta vähemmistöryhmien välillä. Kts. Ivan Light (2007) ”Global entrepreneurship and transnationalism”, teoksessa *Handbook on research on ethnic minority entrepreneurship*, Northampton: Edward Elgar Publishing, 9.

52. Yhteiskuntaluokkien kulttuurierot olivat yhtenäisiä Itä-Euroopassa. Vrt. Aleksander Gella (1989) *Development of class structure in Eastern Europe*, Albany: State University of New York Press, 62.

53. Epäilemättä talonpoikaissäädyn eristäytyneisyyden syyksi Elbe-joen itäpuoleisessa Euroopassa voidaan lukea maaorjuus. Vrt. Paaskoski (1997) 152; Gella (1989) 63.

54. Gella (1989) 63.

55. Jako kolmeen ryhmään on muodollinen, koska varallisuusasteikko kyläkunnissa saattoi olla huomattavasti tarkempi. Ko. jako on yleinen sekä neuvostoliittolaisessa että länsimaaisessa historiantutkimuksessa. Vrt. Gella (1989) 70.

muodollisesti kutsua ”talonpoikien aatelis-toksi”. Toisella ryhmällä oli sen verran sar-koja, että ne pystyttiin viljelemään perheen omin voimin. Toinen ryhmä palkkasi harvoin ulkopuolista väkeä, esimerkiksi maatomia kyläkuntalaisia tai vieraita renkejä. Kolmanteen ryhmään kuului köyhälistö, joka teki työtä toisten pelloilla. Heidän yhteytensä kotikylään oli hyvin heikko, joten heistä tuli useimmiten siirtolaisia. Maattomat lähtivät usein kotikylästään kokonaisina perheinä, ja myös maattomien perheenjäsenet lähtivät tilallisia useammin etsimään onneaan kotiseudun ulkopuolelta.⁵⁶

Semstvon tekemän tutkimuksen mukaan kihlakunnan suomalaisten siirtolaisuus 1880-luvun alussa oli vähäisintä muihin etnisiin ryhmiin verrattuna: vain 2 % miehistä ja 1 % naisista (venäläisten ja inkerikkojen siirtolaisuus oli vastaavasti 4 % ja 2 %, saksalaisten 6 % ja 4 %). Alueelliset erot olivat hyvin merkittäviä; Valkeasaaren venäläisistä muutti pois 37 % miehistä ja 17 % naisista.⁵⁷

Perhe oli keskiössä inkeroisten, venäläisten ja inkerinsuomalaisten yhteisöjen sosiaalirakenteissa. Kyläyhteisössä perhe oli alin yksikkö, joka hoiti päivittäisiä taloudellisia toimintoja perheen sisäisen sosiaalisen vuorovaikutuksen avulla. Tämän vuorovaikutuksen pohjana toimi yhteiskunnan peruspilari – ihmisrodun lisääntyminen.⁵⁸ Molemmipuolinen riippuvuus synnytti vahvan solidaarisuuden perheen sisällä. Kyläyhteisön perusyksikkö oli perhe, eikä yksittäinen henkilö.⁵⁹

Talonpojan perheessä valtasuhteet rakentuivat vanhemmuuden mukaan. Isä oli talon pää, jonka arvovaltaa ei koskaan kyseenalaistettu.⁶⁰ Seuraavana tuli äiti, sitten pojat ja tyttäret. Miniät sijoituivat arvojärjestyksessä alimpaan asemaan. Aikalaiset havaitsivat talonisännän eli perheenisän dominoivan aseman ja miniän heikon aseman Inkerin etnisissä ryhmissä.⁶¹

Valkeasaaren ja Kylänjatkon pitäjien talonpojat jakautuivat kahteen uskontokuntaan: luterilaiset kuuluivat Valkeasaaren ja Kylänjatkon seurakuntiin, ortodoksit Aleksandrovkan kylän Kolminaisuuden (Troitskaja) kirkkoon. Kirkon sanoma perusteli

ideologisesti läänityssuhteiden ylläpitämistä ja väestön sosiaalista jakautumista erioikeutettuun aatelistoon ja alamaiseen talonpoikaistoon. Siitä huolimatta Inkerin kirkot yhdistivät eri säädyt ja etniset ryhmät uskon, julmanpalvelusten ja asetusten keinoin ja järjestivät alkeisopetusta talonpoikien lapsille.⁶² Kirkolliset yhteisöt koostuivat etnisistä ryhmistä, ja uskonnolliset menot olivat osa talonpoikaiskulttuuria. Uskonto, uskomukset ja vanhat riitit kuuluivat etnisten ryhmien kulttuuriperintöön. Talonpoikien maailmankatsomuksen mukaan uskonnolliset asetukset olivat maallisia muuttuvia lakeja arvokkaampia. Evankelis-luterilainen kirkko oli lähellä inkerinsuomalaisia, koska Lempaalan ja Valkeasaaren seurakunnissa kirkolliset toimitukset ja jumalanpalvelukset tapahtuivat suomeksi. Paikallisilla kihlakunnan viranomaisilla joutui asioimaan venäjäksi.

Kaupunkien ja kaupunkilaisen elämän nopea kehitys Länsi-Euroopassa vauhditti sikäläistä taloudellista ja kulttuurista vaihtoa. Itä-Euroopassa kulttuurinen vaihto ei sujunut mutkitta. Syyt siihen piilivät sosiaalisessa kuilussa, joka erotti talonpojat tilanomistajista, vaikka osapuolet asuivat vierekkäin.⁶³ Kaupunkilaiset pitivät itseään maa-

56. *Материалы по статистике крестьянского хозяйства в Санкт-Петербургской губернии* (1887) 30-31. Vrt. Gella (1989) 70.

57. *Материалы по статистике крестьянского хозяйства в Санкт-Петербургской губернии* (1887) 29.

58. Perheen ja suvun tärkeä yhteisöllinen asema korostuu esiteollisissa yhteiskunnissa. Vrt. Heikki Lehtonen (1990) *Yhteisö*, Gummeruksen Kirjapaino Oy: Jyväskylä, 49; Hsiao-Tung Fei (1973) "Peasantry and gentry: an interpretation of chinese social structure and its changes", teoksessa Reinhard Bendix, Brand M. Coenraad (ed.) *State and society: a reader in comparative political sociology*, California, 126.

59. Калининчев (1998) 170.

60. Väinö Salminen (1926) 277; Jukka Partanen (2004) *Isän tuvasta omaan tupaan. Väestö ja kotitaloudet Karjalankannaksen maaseudulla 1750-1870*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1-208.

61. Haltsonen (1969a) 262.

62. Pekka Nevalainen (1992) "Silmäys Inkerin kirkollisiin oloihin 1704-1917", teoksessa Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo *Inkeri: historia, kansa, kulttuuri*, Helsinki, 162-163.

63. Gella (1989) 64.

seutuasukkaita parempina ja suhteutuivat heihin ylimielisesti. Nämä asenteet johtivat säätyjen sosiaaliseen eristäytyneisyyteen.

Siviiliyhteiskunnan synty Venäjällä sekä taloudellinen ja kulttuurillinen nousu lisäsivät kaupunkikulttuurin, toisin sanoen pietarilaisen kulttuurin, vaikutusta maaseudulla.⁶⁴ Kaupunkikulttuurin vaikutus alkoi näkyä inkerinsuomalaisten pukeutumisessa siten, että miehet yhä useammin käyttivät kaupunkilaista pukua. Myös inkeriläismorsiamet alkoivat valita hääseremoniaa varten ei perinteistä kansallista pukua vaan kaupunkilaisen morsiuspuvun. Yhä useammin maaseutuasukkaat ostivat pääkaupungin toreilta ja puodeista sellaisia tavaroita, jotka aikaisemmin oli valmistettu kotona luontaistaloudessa: kankaita, jalkineita jne.⁶⁵ Inkerikot ja inkerinsuomalaiset lauloivat venäläisiä kansanlauluja ja käyttivät puheessa venäläisiä lainasanoja.⁶⁶ Käytässä asioilla kotikylien ulkopuolella tarvittiin venäjän kielen taitoa.⁶⁷

Sosiaalinen integraatio ja kanssakäymisen kieli

Eri yhteiskuntiin muodostui eriasteinen sosiaalinen integraatio. Tietyt yhteiskunnat olivat integroidumpia kuin toiset, jolloin on etsittävä syy integraation eriarvoiselle kehitykselle.⁶⁸

Venäjällä talonpoikien sosiaalista liikkuvuutta oli rajoitettu. Ani harvat talonpojat pystyivät muuttamaan sosiaalisen statuksensa ja tulemaan työläisiksi, kauppiaksi, kartanon työnjohtajaksi, saamaan koulutusta ja siirtymään valtion leipiin tai etenemään armeijan palveluksessa. Tsaarin aikainen Venäjä oli säätyeroihin perustuva valtio, jossa aatelinen sääty oli etuoikeutetussa asemassa. Aatelistolle kuuluivat monet erioikeudet, näin valtionvalta turvasi yläluokan lojaalisuuden yhteiskuntarauhan ylläpitämiseksi. Kaikkien etnisten ryhmien talonpoikaissäätyyn kuuluneet – maanviljelijät, tehtailla työssä käyneet työläiset ja palvelusväki – sijoittuivat alimpaan yhteiskuntaluokkaan.

Ennen läänityslaitoksen lakkauttamista vuonna 1861 ja liberaalien uudistusten toteuttamista 1800-luvun loppupuolella muiden säätyjen edustajia pääsi nousemaan

yläluokkaan ja siirtämään aatelistittelin jälkeläisilleen, mikäli tsaari soi hänelle arvoniemen uskollisesta palveluksesta. Tsaarinvalta tunnusti Venäjän yhteyteen liitettyjen alueiden etnisten ryhmien aateliston. He tulivat yläluokan jäseniksi kansallisesta alkuperästä riippumatta.⁶⁹ He pääsivät seuraajiin, paikallisiin aatelin yhteisöihin ja saivat privilegiot eli oikeuden omistaa kylää asukkaineen, opiskella aatelin oppilaitoksissa, heille kuului myös verovapaus ja palvelusvapaus.⁷⁰ He saivat hakea valtion virkoja ja palvella armeijassa komentotehtävissä.⁷¹

Kaidanov–Olhinien suku oli alempien säätyjen edustajien sosiaalisen liikkuvuuden näyttävä esimerkki. Olhinien sukuhaara juontui aunukselaisista kauppiaista, ja Kaidanovien sukuhaara ukrainalaisista alimista kirkonmiehistä.⁷² Aleksandr Olhin meni naimisiin Jelizaveta Nikolaevna Plattin kanssa. Pariskunta sai kolme lasta. Paperitehtaan yhteyteen perustettu kylä sai Jelizaveta Nikolaevnan kunniaksi venäjänkielisen nimen Jelizavetinka (suomeksi Nakara). Olhinin kuoltua Jelizaveta Olhina avioitui Ja-

64. Haltsonen (1969a) 202.

65. Ahlqvist (1904) 227.

66. O. Groundstroem (1904) ”Kertomus runonkeruumatkasta Inkerissä v. 1861”, teoksessa A.R. Niemi (julkaissut) *Runonkerääjämme matkakertomuksia 1830-luvulta 1880-luvulle*, Helsinki, 402.

67. Groundstroem (1904) 403.

68. Reinhard Bendix & Brand M. Coenraad (ed.) *State and society: a reader in comparative political sociology*, California, 10.

69. On olemassa lukuisia Venäjän keisarikunnan eri kansallisuuksia koskevia teoksia, jotka sijoittuvat useammin sukututkimuksen puolelle. Kts. Keski-Aasian kansojen aatelisukuja koskeva teos, esimerkiksi tataari ruhtinaasta Kara Murza: H.A. Баскаков (1979) *Русские фамилии тюркского происхождения*, М., Наука, 178.

70. Paaskoski (1997) 57.

71. Kts. eri etnisten ryhmien aatelisukujen historiasta teoksessa H.A. Баскаков (1979); *Общий гербовник дворянских родов Всероссийской империи (1797–1836) I–X*, СПб. Myös suomenruotsalainen eversti Jakob Fredrik Gustav Aminoffin sotaurasta Venäjän armeijan korkea-arvoisena upseerina: Jouko Fossi (2010) ”Eversti Aminoff – tshetsheenien kauhu”, sanomalehdessä *Partio Varsinais-Suomen reserviupseeri- ja reserviläispiirin lehti*, II, 15.

72. Калининчев (1998) 96–102.

kov Kaidanovin kanssa. Tästä avioliitosta syntyi kolme tytärtä. Näin yhdessä suvussa yhdistyivät eri etnisten ryhmien ja sosiaalisten taustojen edustajat.

Menestyksekkäästä yrittäjyystoiminnasta aunukselainen kauppias Aleksandr Olhin sai palkinnoksi aatelistittelin ja oikeuden hankkia itselleen talonpojilla asutettuja kartanomaita. Jakov Kaidanovin isä oli diakoni eli ensimmäisen pappesusasteen kirkonmies. Menestyksellisen tieteellisen ja lääketieteellisen työnsä ansiosta professori Jakov Kaidanov palkittiin ja aateloitiin Venäjällä.

Aleksandr Olhinin aatelistitteli takasi hänen lapsilleen pääsyn yläluokan oppilaitokseen. Opiskelun jälkeen vanhin poika Nikolai pääsi aateliarvonsa ansiosta valtion palvelukseen ja yleni sotilasupseerikokelaaksi ja hovineuvokseksi, ja nuorin poika Aleksandr valittuaan sotilasuran palveli Suomessa ja yleni kenraalimajuriksi.⁷³ Keisari palkitsi Olhinit palveluksesta ja antoi heille läänityksiä Viipurin läänistä.⁷⁴ Kaidanov–Olhinien suvusta tehty tutkimus osoittaa, että Venäjän yläluokkaan ja valtaeliittiin päästiin säätyperiaatetta noudattaen ilman etnisiä tai alueellisia rajoituksia. Etnisen suvaitsevaisuuden oloissa eri väestöryhmien edustajat pystyivät nousemaan venäläisen yhteiskunnan sosiaalisia portaita.

Yhteisen kielen käyttö oli välttämätön ehto monietniseen kanssakäymiseen säädyn puitteissa. Jos ranska oli venäläisen yhteiskunnan yläluokkaan kuuluneiden etnisten ryhmien edustajien kommunikointikieli, niin venäjä oli rahvaan kieli. Vuosina 1882–85 semstvon tekemän paikallisen tutkimuksen mukaan entisen kartanoseudun dominoivan suomalaisen väestöryhmän keskuudessa venäjän kielen taidot vaihtelivat paljon. Kylänjatkon ja Valkeasaaren pitäjien suomalaisista osasi lukea ja kirjoittaa venäjäksi miehistä 15 % ja naisista 4–5 %. Puhekielen taitoja ei rekisteröity tutkimuksen yhteydessä. Kuitenkin mainittiin, että suomalaiset yleensä osasivat lukea ja kirjoittaa äidinkiellellään.⁷⁵ Vertailtaessa suomalaisia muihin etnisiin ryhmiin voi todeta, että esimerkiksi kuvernementin kaikki saksalaiset melkein poikkeuksetta osasivat lukea ja kirjoittaa venäjäksi saksan kielen lisäksi.

Kihlakunnan ja kuvernementin viranomaisten tavoitteena oli levittää valistusta kuvernementin tavalliselle kansalle. Opetussuunnitelmiin sisältyi myös suomen kielen tunteja inkerinsuomalaisille lapsille.⁷⁶ Suomalaisten valistajien mielestä kielituntien määrä ei ollut riittävä. Viranomaiset eivät välttämättä nähneet etnisten yhteisöjen kaikkia tarpeita.⁷⁷ Sekä keskushallitus että paikalliset viranomaiset käyttivät oman aikakautensa opetusideoita ja maailmankatsomusfilosofiaa valistustoimintaa suunniteltaessa. 1880–90-luvulla Inkerissä etnisen elpymisen oloissa suomalaiset valistajat olivat sitä mieltä, että suomen kielen opetusta oli lisättävä kansankouluissa, jotta kielen asema voitaisiin varmistaa tulevaisuuden sukupolvissa.⁷⁸

Kansallisuusaatteen kehitys ja yhteiskunnallinen vuorovaikutus

1800-luvun loppupuolella kansallisuusaatteen tuli tärkeä tekijä Inkerin etnisten väestöryhmien välisessä vuorovaikutuksessa. Inkerinsuomalaisten etnisiä pyrkimyksiä voidaan yrittää selvittää kansallisuusaatteen kehitystä kuvaavan Anthony D. Smithin teorian avulla. Smithin mukaan talonpoikaisyhtymällä oli tiettyjä yhteisiä ominaispiirteitä, koska tämä sääty peri perinteisen elämäntapansa ja piti kiinni vanhoista riiteistä, uskonnosta ja kielestä.⁷⁹ Kansallisuusaate edesauttoi etnisiä yhteisöjä järjestymään paikallisten olosuhteiden pohjalta. Vahvistukseen kansallisuusaate tarvitsi yhteiskunnan ylä- ja keskiluokkien tukea. Esiteollisessa yhteiskunnassa tämä tehtävä oli talon-

73. Калининцев (1998) 96–102.

74. Matthias Akiander (1864) *Om donationerna i Wiborgs län*, Helsingfors, 157.

75. Материалы по статистике крестьянского хозяйства в Санкт-Петербургской губернии (1885) Выпуск 5. Крестьянское хозяйство в С.-Петербургском уезде. Часть 1. Крестьянское хозяйство в Санкт-Петербургском уезде. СПб., 16–26.

76. Väinö Salminen (1926) 277.

77. Smith (1981) 65.

78. Sulo Haltsonen (1969c) ”Inkerin suomalaisen koulun ja kansanvalituksen vaiheita”, teoksessa Sulo Haltsonen (toim.) *Inkerin suomalaisten historia*, Jyväskylä, 207.

79. Smith (1981) 67.

poikien, papiston ja kylänvanhempien hartioilla.⁸⁰ Kapitalismin kehittyessä poliittiselle näyttämölle ilmestyivät sosiaaliset ryhmät ja taloudelliset luokat, jotka alkoivat vaatia yhteiskunnalta etnisten ryhmien kansallista tunnustusta.⁸¹ Suuri merkitys etnisten ryhmien kulttuurikehityksessä kuului kansalliselle eliitille – tiedemiehille ja valistajille.⁸² Esimerkiksi eliitin luomista historian ja kaudonkirjallisuuden teoksista tuli etnisen yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden ymmärryksen perusta.⁸³

Monietnisen yhteiskunnan oloissa etniset ryhmät rakensivat vuorovaikutusta toisiinsa sekä etnisen eristäytyneisyyden että kulttuurisen moniarvoisuuden aatteiden pohjalta. Ensimmäisessä tapauksessa, eristyneisyyden oloissa, eri ryhmät kilpailivat keskenään osuudestaan paikallisista resursseista ja edustuksesta valtaeläimissä. Epävakauden tullen tämännäköinen epäyhtenäinen yhteiskunta pysyi koossa vahvan keskusvallan voimalla, diktatuurilla. Jälkimmäisessä tapauksessa kulttuurisen moniarvoisuuden vallitessa oli havaittavissa monietnisen perinnön hyväksymistä ja kunnioittamista yhteiskunnassa, joka oli integroitunut taloudellisesti ja poliittisesti. Moniarvoinen ilma-

piiri edellytti kaikille osapuolille pakollisten normien ja tapojen hyväksymistä.⁸⁴

Anthony D. Smith määritteli kuusi perustrategiaa, joilla voidaan kuvata etnisten ryhmien käyttäytymistä monietnisisessä yhteiskunnassa.⁸⁵ Kyseinen menetelmä selittää yhteiskunnallisen kehityksen vaiheita myös Inkerin monietnisen väestön keskuudessa.

Etnisten ryhmien vuorovaikutusstrategiat yhteiskunnassa vaihtelivat eristäytyneisyydestä separatismiin. Demokraattiset uudistukset tai ulkomaailman vaikutukset usein kiihdyttivät kehitystä. Ensimmäisen asteen eristäytyvä ja mukautuva vähemmistö ei aseta etnisiä vaatimuksia eikä osallistu aktiivisesti yhteiskuntaelämään.⁸⁶ Näitä voidaan pitää kansallisuusaatteen kehityksen alkuvaiheena. Seuraava vaihe, kommunalismi, on aktiivisempi ja dynaamisempi muoto, jossa vähemmistöryhmä alkaa vaatia oikeuksiensa poliittista tunnustusta.⁸⁷ Kehittyvä kansallisuusaate (nationalismi) pyrkii hallitsemaan autonomian⁸⁸ pohjalta tai luomaan itsenäisen kansallisen valtion separatismien tai irredentismien avulla.⁸⁹

Inkerin etniset vähemmistöt rakensivat vuorovaikutussuhteen yhteiskuntaan käytännön hyötyjä tavoitellen. Inkerinsuoma-

80. Inkerin evankelis-luterilaisen papiston sivistystehävästä kts. esimerkiksi Sulo Haltsonen (1965) *Entistä Inkeriä. Inkerin suomalaisasutuksen vaiheita ja kulttuurihistorian piirteitä*, Helsinki, 57.

81. Pekka Nevalainen ”Inkerinmaan ja inkeriläisten vaiheet 1900-luvulla”, teoksessa Pekka Nevalainen & Hannes Sihvo *Inkeri: historia, kansa, kulttuuri*, Helsinki, 234–235.

82. Haltsonen (1965) 59–63.

83. Vrt. Smith (1981) 67.

84. Murphy Robin Williams, Madelyn B. Rhenisch (1977) *Mutual accommodation: ethnic conflict and cooperation*, The University of Minnesota, 36–37.

85. Smith (1981) 15–16.

86. Eristäytyneisyys oli menneinä aikoina eniten levinnyt strategia, joka oli ominaista yhteiskuntaelämästä eristäytyneille pienille yhteisöille. Esimerkit – beduiinit, armenialaiset, juutalaiset keskiajan Euroopassa jne. Mukautumisen strategiassa etninen ryhmä mukautui yhteiskuntaan omasta tahdostaan kehottaen jäseniään osallistumaan sosiaaliseen ja poliittiseen elämään. Jotkut jäsenet yrittivät assimiloitua yhteiskuntaan tai omaksua sen kulttuurin, koska katsoivat, että yhteiskunta oli tarpeeksi avoin kaikille jäsenille ja että etnisten vähemmistöjen edustajilla oli mahdollisuus nousta sosiaalisia portaita. Yksilö oli sidoksissa etniseen ryhmäänsä ja eli kahdessa maailmassa. Hänet satoi ulkopuoliseen maailmaan työ ja osallistuminen

yhteiskuntaelämään, mutta hänen henkilökohtaista maailmaansa oli perhepiiri ja kansallinen kulttuuri.

87. Kommunalismin poliittisena päämääränä oli etnisen kontrollin oman alueen asioissa, koska kyseinen ryhmä oli alueella enemmistön asemassa. Etniset ryhmät kiihdyttivät painostusta saadakseen etnisen äänien enemmistön ja sen kautta poliittisia myönnytyksiä.

88. On tavattu monenlaisia ja eriaisteisia autonomia-muotoja, joista yleisimpiä on ollut kaksi – kulttuurinen ja poliittinen. Kulttuurisen autonomian oloissa etninen yhteisö valvoi kulttuurielämän kaikkia puolia, erityisesti opetusta, lehdistöä ja tuomioistuimia. Poliittinen autonomia pyrki laajenemaan sosiaaliseen, poliittiseen ja taloudelliseen kenttään liittyviin asioihin, paitsi ulkoasioihin ja maanpuolustukseen. Liittovaltion tasoisia autonomioita ovat olleet Skotlantti, Bretagne ja Catalonia.

89. Separatismi on klassinen poliittinen tavoite, jota ajaa kansallisen itsenäistämisen aate. Tämä aate oli johtava Itä-Euroopan kansojen yritysille 1800 ja 1900-luvulla. Viimeaikaiset tapahtumat Balkanilla ja Kaukasiassa ovat osoittaneet, että separatistisilla aatteilla on ollut kannatusta myös 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Separatistiset etniset ryhmät pyrkivät perustamaan itsenäisen valtion. Vuosien saatossa on tavattu muitakin separatismien muotoja, kuten diasporaliike, jonka päämääränä oli saattaa eri maissa asuneita tietyntyyppisiä kansallisuudentustajia emämaahan,

laiset olivat suurin vähemmistö, joka pystyi kehittämään omaa kansallissaatettaan.⁹⁰ Kansallisuusaate, joka sai alkunsa 1800-luvulla, vaikutti myös 1900-luvun alussa.⁹¹ Kuten Anthony D. Smith kuvailee etnisten yhteisöjen itsenäisyyspyrkimyksiä teoksissaan, myös inkerinsuomalaisen tavoitteet muiden länsi- ja itäeurooppalaisten kansojen tavoin kansallisen nousukauden oloissa siirtyivät eristäytyneisyyden ja mukautumisen strategiasta kommunalismiin, jolloin inkerinsuomalaiset rupesivat aktiivisemmin vaikuttamaan paikallisiin asioihin edustajiensa välityksellä.

Läänityslaitoksen lakkauttaminen Venäjällä nopeutti taloudellista ja kulttuurillista vaihtoa, kansan liikkuvuutta ja koululaitoksen levittämistä maaseudulle. Tämän seurauksena oli kaupunkilaisen kulttuurin leviäminen Inkerin kyliin. Äyrämöisten ja savakkojen subetniset erot hälvenivät vähitellen. 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa heistä rupesi muodostumaan yhtenäinen inkerinsuomalainen kansa, joka pystyi kehittämään omaa kansallisuusaatettaan.

Etnisten ryhmien välisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen vaikutti yhteiskuntapo-

liittisen aatteen kehitys ja vallankumouksellinen liike Venäjällä seuraavalla ajanjaksolla 1900-luvun alussa. Vuonna 1917 tsaarinvallan lakkauttaminen joulukuun vallankumouksen seurauksena ja bolševikkien vallankaappaus muuttivat poliittisen tilanteen koko maassa. Inkerinsuomalaiset alkoivat pohtia asemaansa eristyneen etnisen itsenäisyyden kannalta. Vaihtoehtoina olivat kulttuuriautonomia, separatismi ja irredentismi. Inkerissä vallinnut yleinen ilmapiiri vaikutti myös Valkeasaaren ja Kylänjatkon pitäjien asukkaisiin. ■

jonka he olivat joutuneet jättämään vapaaehtoisesti (useimmiten taloudellisista syistä) tai pakon alaisina. Esimerkit – armenialaiset, kreikkalaiset, juutalaiset, kiinalaiset jne. Irredentismi on määrittelyn mukaan pyrkimys liittää toiselle valtiolle kuuluvia alueita omaan valtioon. Etninen yhteisö, jonka jäsenet asuivat eri valtiossa, yrittävät yhdistyä yhdeksi kansaksi ja liittää jäsenillään asutetut ”menetetty” alueet emämaahansa. Esimerkit – bulgarialaiset, puolalaiset, kreikkalaiset.

90. Pekka Nevalainen (1992) 235.

91. Tarkemmin Inkerin ja Pietarin suomalaisten kansallisen sivistyksen, kulttuurin ja itsetunnon kehityksestä ks. Toivo Flink (2000) *Maaorjuuden ja vallankumouksen puristuksessa. Inkerin ja Pietarin suomalaisten sivistys-, kulttuuri- ja itsetuntopyrkimyksiä vuosina 1891–1917*, Turun yliopiston julkaisuja, C 160, 1–456.